Scenariusz 1 (szkoła ponadpodstawowa)
(Uwaga: scenariusz stanowi inspirację i może być dowolnie modyfikowany; wykorzystanie wszystkich materiałów może uniemożliwić przeprowadzenie zajęć w ciągu 45')

Temat**: Mieszkańcy Warmii i Prus w okresie renesansu i baroku.**

Cel lekcji:
Zapoznanie uczniów z życiem ludności Warmii i Mazur w okresie renesansu i baroku

„NaCoBeZu" (na co będę zwracać uwagę); oczekuję, że po zajęciach uczeń:

- Poda przykłady działań w handlu, rzemiośle czy łowiectwie ;
- Scharakteryzuje życie umysłowe, jakie toczyło się w regionie oraz wyjaśni, jakie było znaczenie Albertyny dla tutejszej społeczności;
- Wyjaśni jak reformacja wpłynęła na rozwój kultury tego regionu;

Kluczowe pytanie: Jaka była rola Prus i Warmii w kulturze polskiej epoki renesansu i baroku?

Metody:
Praca z materiałem filmowym, tekstem źródłowym; pogadanka, elementy wykładu i dyskusji, zabawa edukacyjna learning apps;

Formy: indywidualna, praca w grupach, zbiorowa

Środki dydaktyczne, m.in.; film *Codzienność życia w epokach renesansu i baroku na Warmii i Mazurach***;** źródła ikonograficzne; zabawa edukacyjna learning apps:

Odniesienie do podstawy programowej: XXI. Renesans w Polsce; XXIII. Ustrój, społeczeństwo i kultura Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w.

Realizacja kompetencji kluczowych:
1. Kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
4. Kompetencje cyfrowe;
5. Kompetencje osobiste, społeczne w zakresie umiejętności uczenia się;

Przebieg zajęć:

1. Część porządkowo-organizacyjna
2. Rekapitulacja wtórna: nauczyciel kieruje pytania do uczniów, odpowiadają ochotnicy lub uczniowie wyznaczeni, np. przypominamy pojęcia związane z kulturą renesansu i baroku w Polsce, nauczyciel zadaje klasie pytania, np. Jakie były główne idee renesansu, a jakie baroku? Jakich znasz wybitnych przedstawicieli tych epok w Polsce i Europie? Na czym polegał dualizm gospodarczy w Europie? Jakie były przyczyny i skutki reformacji w Europie? Jaki wpływ na szerzenie nowych idei miał wynaleziony druk? Kiedy nastąpiło usamodzielnienie się państwa pruskiego?

3. Część zasadnicza

W pierwszej części zajęć nauczyciel prowadzi pogadankę z uczniami informując ich m.in. o tym, że mieszkańcy Prus Książęcych i Warmii, podobnie jak inni mieszkańcy Europy, dążyli w odrodzeniu do poszerzenia swojej wiedzy. Protestanci postulowali o wprowadzenie języków narodowych do nauki, a Stanisław Murzynowski przetłumaczył na język polski Pismo Święte. W 1544 r. powstał uniwersytet w Królewcu – Albertyna założona przez Albrechta Hohenzollerna. Co ciekawe, w Prusach obok chłopów, szlachty, mieszczan i duchowieństwa wyodrębnił się jeszcze jeden stan – tzw. wolnych, grupa pośrednia między chłopami a szlachtą. Ich podstawowym obowiązkiem była służba wojskowa. Uprzywilejowaną grupą pod względem ekonomicznym i politycznym była szlachta, która piastowała urzędy, obejmowała funkcje oficerskie w wojsku czy przejmowała w dzierżawę majątki domeny państwowej oraz wsie czynszowe.
Następnie nauczyciel odtwarza fragment lub całość filmu *Codzienność życia w epokach renesansu i baroku na Warmii i Mazurach.* Poleca uczniom zwrócić podczas oglądania materiału uwagę na następujące zagadnienia, m.in. Czy na Warmię i Prusy przenikały trendy dworu polskiego? Czy możemy mówić o odrębnej kulturze tego regionu? Jaki wpływ miała religia na życie w regionie?
Po obejrzeniu filmu uczniowie odpowiadają na pytania, nauczyciel w razie konieczności koryguje wypowiedzi i dokonuje podsumowania tej części zajęć;
W dalszej części uczniowie są dzieleni na trzy grupy systemem losowym (np. odliczają do trzech, jedynki tworzą grupę pierwszą itd.). Każda grupa otrzymuje pakiet materiałów i pytania, na które ma udzielić po wyznaczonym czasie odpowiedzi

Grupa I.
Nauka odrodzenia i baroku w Prusach i na Warmii

Pytania

- Gdzie można było zdobywać wykształcenie w Prusach i na Warmii?

- Jakie obowiązki i przywileje mieli profesorowie Albertyny? Z czego to wynikało?
- Na podstawie listu Kopernika do papieża oraz wiedzy własnej odpowiedz, co stanowiło przedmiot zainteresowania Mikołaja Kopernika i dlaczego omawia to z papieżem?

Materiał 1.
Na terenie ziem pruskich istniało osiem kolegiów jezuickich, w tym dwa na Warmii – w Braniewie i Reszlu. Do tych ośrodków przyjeżdżała na studia młodzież z całej Rzeczypospolitej, a nawet z zagranicy. Przybywała tam bogata szlachta i magnateria, bowiem ukończenie najstarszego w Polsce kolegium jezuickiego w Braniewie miało charakter prestiżowy. W Reszlu natomiast uczyła się głównie młodzież mieszczańska i chłopska z południowej Warmii oraz szlachta średniozamożna. Działalność tych dwóch szkół spowodowała, że część społeczeństwa warmińskiego miała średnie wykształcenie. Nie zabrakło w kolegiach na Warmii szlachty z Prus Książęcych. Było ich jednak niewielu, gdyż elektor zabraniał ewangelickiej szlachcie studiowania w kolegiach jezuickich.
Źródło: *Dziedzictwo ziem pruskich. Dzieje i kultura Warmii i Mazur*. *Podręcznik dla młodzieży*, Olsztyn 2012.

Materiał 2.
Wolności akademików – przywilej z 18 IV 1557 r. wydany przez Albrechta Hohenzollerna dla profesorów Albertyny

Profesorowie nie podlegali jurysdykcji miejskiej i byli zwolnieni z wszelkich ciężarów podatkowych nakładanych na obywateli przez miasto, jak akcyza. Wszyscy profesorowie i członkowie wspólnoty akademickiej otrzymali przywilej pierwokupu na publicznym rynku bydła i innych produktów na własne potrzeby, a kupcy nie mieli czynić im żadnych przeszkód, za nieprzestrzeganie tego punktu groziła kara 100 guldenów. Książę nadał profesorom i członkom Akademii prawo połowu ryb w całej Pregole na potrzeby własnego stołu, mieli także prawo darmowego przemiału w królewieckich młynach. Wolno im było utrzymywać w swych domostwach rzemieślników: kowala, szewca, kuśnierza i stolarza. W razie wojny natomiast mogli udać się do innej miejscowości, aby przeczekać zagrożenie bez szkody dla ich pensji. Jeżeli natomiast zapadłaby decyzja o zmianie miejsca działania uczelni byli obowiązani przeprowadzić się. Jeżeli w wyniku choroby profesor nie mógł wykładać otrzymywał połowę wynagrodzenia. Wszyscy członkowie wspólnoty akademickiej mieli też obowiązek składania przysięgi każdorazowo nowemu władcy Księstwa w dowód uznania zwierzchności.
Źródło: Danuta Bogdan, *W kręgu autonomii uniwersyteckiej. Troski i radości profesorów uniwersytetu królewieckiego w XVI – XVII wieku*, „Echa Przeszłości" IX, 2008.

Materiał 3.
List Mikołaja Kopernika do papieża Pawła II

Zadałem sobie ten trud, żeby na nowo przeczytać wszystkie dostępne mi dzieła filozofów, celem zbadania, czy przypadkiem któryś z nich nie wyraził kiedyś co do ruchów sfer wszechświata zdania odmiennego od założeń przyjmowanych przez wykładowców nauk matematycznych. I

rzeczywiście, natrafiłem najpierw u cycerona na wzmiankę, że Nikates sądził, iż Ziemia się porusza. Następnie znalazłem kilka dalszych nazwisk ludzi tego samego zapatrywania…Stad zatem nabrawszy podniety zacząłem i ja rozmyślać o ruchu Ziemi.

Grupa II. Rzemiosło i handel

Pytania:

- Jaką rolę w gospodarce regionu pełniły miasta, wskaż na czym polegało szczególne znaczenie Braniewa i Królewca? Czym handlowano?
- Jakie warunki musiał spełniać kuśnierz, aby zostać przyjętym do cechu w Olsztynie?
- Jakie prawa obowiązywały w prawie łowieckim i jakie kary groziły za ich nieprzestrzeganie?

Materiał 1.

Fragment statutu cechu kuśnierzy olsztyńskich z 6 maja 1599 r.
Art. 5
Który kuśnierz z innych miejscowości tutaj osiądzie lub tu zostanie majstrem i poprosi o przyjęcie do cechu i tego bractwa, powinien być starej, katolickiej, rzymskiej wiary i być człowiekiem uczciwego życia i obyczajów. Powinien też równocześnie okazać świadectwo godnego urodzenia i wyuczenia zawodu, ze on jest urodzony z prawowitego związku małżeńskiego i swego rzemiosła wyuczył się u uczciwego majstra w wymaganym całkowitym czasie. Jeśli to udowodni, powinien uzyskać prawo miejskie, złożyć przysięgę Wysokiej Zwierzchności [kapitule warmińskiej] i Czcigodnej radzie [Radzie Miejskiej], ze on w czasie swojego zamieszkania w mieście będzie zachowywać się przyjaźnie, wiernie i we wszystkim w pełni posłuszeństwa i poddaństwa chce przestrzegać i stosować się do ordynacji ustaw i wilkierzy Czcigodnej Kapituły, naszej Wysokiej Zwierzchności i Czcigodnej Rady.
Źródło: *Olsztyn w dokumentach. Wybór źródeł do historii miasta 1353-1945*, Olsztyn 2015.

Materiał 2.

Największym miastem pruskim w czasach nowożytnych był Królewiec. Miasta mazurskie były nieduże i często miały charakter bardziej rolniczy. Podobnie sytuacja wyglądała na Warmii, która jednak mogła poszczycić się Braniewem. Dzięki dogodnemu położeniu nad Zalewem Wiślanym miasto to prowadziło dalekosiężną wymianę handlową. Większość dóbr wytwarzanych w Prusach Książęcych eksportowano przez port w Królewcu. Pregołą i Niemnem spławiano towary z Polski i Litwy, głownie zboże, drewno, len, konopie i wosk. Z Zachodniej Europy sprowadzano wino, korzenie, cukier, wapno, szkło i sól.
Źródło: *Dziedzictwo ziem pruskich. Dzieje i kultura Warmii i Mazur*. *Podręcznik dla młodzieży*, Olsztyn 2012.

Materiał 3.

Po sekularyzacji państwa zakonnego panujący książęta dążyli do zmonopolizowania łowiectwa. Dostawy skór i mięsa w XVI w. miały nadal duże znaczenie i przynosiły korzyści finansowe. Wprowadzano przymus udziału poddanych w polowaniu przez kilkanaście dni w roku i udawania się na polowanie na tereny bardziej odległe. Na mieszkańców, którzy się temu nie podporządkowali nakładano wysokie kary. Wprowadzenie licznych ograniczeń w wolnym polowaniu spowodowało nasilenie się kłusownictwa, za które groziła kara pieniężna, a nawet śmierć. W Polsce karę śmierci za kłusownictwo zniósł król Zygmunt August w 1568 r., natomiast w Prusach w 1585 r. zamieniono ją na wysokie kary pieniężne.
Źródło: *Dziedzictwo ziem pruskich. Dzieje i kultura Warmii i Mazur*. *Podręcznik dla młodzieży*, Olsztyn 2012.

Grupa III
Reformacja i kontrreformacja na Warmii i w Prusach

Pytania:

- Jakie nowe zakony pojawiły się na terenie Warmii?
- Jakie życie prowadzili zakonnicy i zakonnice?
- Jak protestantyzm w Prusach wpływał na życie kulturalno-oświatowe tych ziem?
- W jakim celu sprowadzono na Warmię jezuitów?

Materiał pomocniczy nr 1

Nowe zakony na Warmii

Bernardyni

W końcu XVI wieku, kiedy biskupem warmińskim był Andrzej Batory (bratanek króla), na Warmię przybyli bernardyni. Ich siedzibą został opuszczony klasztor po franciszkanach w Barczewie, a potem także nowy klasztor, w Stoczku Warmińskim. Zakonnicy słynęli z ascetycznego trybu życia. Jadali skromne posiłki, nie pili wina, spali na twardych łóżkach w nieogrzewanych salach.

Katarzynki

W 1583 r. biskup Marcin Kromer powołał żeńskie zgromadzenie zakonne Świętej Katarzyny w Braniewie. Inicjatorką tego ruchu była córka miejscowego mieszczanina Regina Protmann. Celem zakonnic była opieka nad chorymi i kształcenie dziewcząt. Utrzymywały się z szycia (np. ornatów, obrusów ołtarzowych), przędzenia, tkania na krośnie i wyrobu własnych świec.

Oto opis pierwszego domu katarzynek:

Nie zastała [Regina*] w tym domu żadnych zapasów; piwnica, spiżarnia i skrzynie były puste, ściany ogołocone. Udziałem jej stało się wielkie ubóstwie przez dłuższy czas, wraz ze swymi dwiema współsiostrami, z radością w sercu, z braku stołu, spożywały chleb na beczce. Taki był początek.*

Jezuici

Po soborze trydenckim, biskup Warmii – Stanisław Hozjusz -postanowił sprowadzić na te ziemie jezuitów. Mieli oni przyczynić się do ożywienia oświaty, ale także do powrotu na łono kościoła katolickiego tych mieszkańców diecezji, którzy oficjalnie przyznawali się do luteranizmu. Pierwsi jezuici przybyli do Lidzbarka Warmińskiego w 1564 r. a na stałe miejsce ich pobytu wybrano Braniewo.

Źródło: *Dziedzictwo ziem pruskich. Dzieje i kultura Warmii i Mazur*. *Podręcznik dla młodzieży*, Olsztyn 2012, s.132-134.

Materiał 2.

Kwestie religijne zdeterminowały teren dawnego Państwa Zakonnego. Do XVI wieku królował tu katolicyzm, po przyjęciu luteranizmu losy Warmii i Prus Książęcych potoczyły się różnymi drogami. Jednak religia katolicka, jak i luterańska wpływały na życie ludności zamieszkującej ten region, zarówno pod względem kulturalnym jak i społecznym czy politycznym. Decyzja o przyjęciu luteranizmu przez Prusy Książęce wpłynęła na przyszłość tego regionu - protestantyzm przyczynił się do zachowania - mimo późniejszych nacisków germanizacyjnych- polskości tego regionu przez wprowadzenie nakazu używania języków narodowych do kultury i oświaty; Królewiec stał się głównym ośrodkiem kulturalnym, w tym kształcenia duchownych protestanckich, w regionie. Kwitło tu życie kulturalno-oświatowe - powstawały ośrodki wydawnicze, gdyż zorganizowanie Kościoła ewangelickiego w Prusach Książęcych wymagało obok znalezienia odpowiedniej liczby pastorów, także wydrukowania nowych książek religijnych, założono uniwersytet „Albertynę", który stał się jedną z najważniejszych uczelni w I Rzeczypospolitej.

Źródło: *Dziedzictwo ziem pruskich. Dzieje i kultura Warmii i Mazur*. *Podręcznik dla młodzieży*, Olsztyn 2012.

Uczniowie przedstawiają swoje odpowiedzi, nauczyciel koryguje w razie potrzeby oraz systematyzuje i uogólnia pamiętając o pytaniu kluczowym zajęć. Uczniowie wspólnie z nauczycielem zastanawiają się nad nim: jaki był wkład Prus i Warmii do kultury polskiej i europejskiej epoki renesansu i baroku?

4. Rekapitulacja pierwotna:

- Gry edukacyjne learning apps:

https://learningapps.org/display?v=pqdj48dkc20

https://learningapps.org/display?v=p271k7upa20